Pelastakaa Lapset

9.11.2026

Pelastakaa Lasten lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain ja kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 12 a §:n muuttamisesta

HE 185/2026 vp

Pelastakaa Lapset kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua esitykseen eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain ja kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 12 a §:n muuttamisesta.

Pelastakaa Lapset keskittyy lausunnossaan erityisesti asiakasmaksuihin pienituloisten lapsiperheiden ja lasten näkökulmasta.

Pelastakaa Lapset ei kannata korotuksia terveydenhuollon asiakasmaksuihin**.** Huolemme on, että esitys heikentää pienituloisten ja paljon palveluja käyttävien perheiden tilannetta. Alaikäisten terveyspalvelujen maksuttomuuden laajentamista sen sijaan kannatamme (jäljempänä kohta "Vaikutukset lapsiin").

Esityksen mukaan asiakasmaksulaissa säädettäisiin uudesta erityistutkimusmaksusta ja leikkaus- ja toimenpidemaksusta. Päiväkirurgian maksua tultaisi korottamaan 10 prosenttia, ja maksua koskeva sääntely siirrettäisiin asiakasmaksuasetuksesta asiakasmaksulakiin osaksi uutta leikkaus- ja toimenpidemaksua.

Esityksen taustalla ovat pääministeri Petteri Orpon hallituksen päätökset, joilla hallitus on sopinut vuosien 2027-2030 julkisen talouden suunnitelmasta. Esityksen tavoitteena on osaltaan parantaa julkisen talouden kestävyyttä ja näin turvata koko väestölle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut myös tulevaisuudessa.

Asiakasmaksujen korottaminen on pienituloisten ihmisten ja lapsiperheiden näkökulmasta ongelmallista. Esityksessä todetaan, että ehdotettavia uusia maksuja ja maksukorotuksia on perusteltua kohdistaa erityisesti erikoissairaanhoitoon ja että erikoissairaanhoidon käyttäminen jakautuu väestössä melko tasaisesti riippumatta henkilön tuloista.

Myönteisenä asiana pidämme sitä, että uusia maksuja ei saisi periä synnytykseen tai raskauteen liittyvissä tilanteissa.

Vaikutuksissa kotitalouksien asemaan (luku 4.2.1.3) todetaan, että maksumuutokset kohdistuisivat suhteellisen tasaisesti tulokymmenyksittäin, mutta maksujen kasvu olisi kuitenkin yleisempää pienituloisilla kotitalouksilla.

Vaikka maksujen kasvu olisi harvinaisinta kaikista pienituloisimmassa tulokymmenyksessä, kuten esityksessä todetaan, ei maksujen kasvua muissa pienituloisissa tulokymmenyksissä voida pitää hyväksyttävänä. Esityksessä huomioidaan julkisten terveydenhuoltopalveluiden käytön olevan yleisempää alimmissa tulokymmenyksissä, mikä tarkoittaa, että maksukorotuksilla tulee olemaan vaikutuksia näihin tulokymmenyksiin.

Pelastakaa Lapset

Esityksessä todetaan lisäksi, että pienituloisilla asiakkailla voi olla vaikeuksia suoriutua asiakasmaksuista. Toimeentulotuen tarpeen arvioidaan lisääntyvän, ja Kelan myöntämän perustoimeentulotuen menojen kasvavan ehdotettujen laki- ja asetusmuutosten myötä 3 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 lähtien.

On hyvä huomata, että toimeentulotuelle siirtyneillä lapsiperheillä on taustallaan monesti vanhempien erikoissairaanhoidon diagnoosi (Hiilamo ym. 2023). Onkin tärkeää ymmärtää, että kyse ei ole vain vanhemman terveyskysymyksistä, vaan asiakasmaksukorotukset voivat kasvattaa lasten köyhyysriskiä. Tämä kehityssuunta on inhimillisesti ja taloudellisesti kestämätön.

Asiakasmaksujen korotukset vaikuttavat aina koko perheeseen ja huoltajien kykyyn elättää perhettä. Mikäli maksut lisäävät taloudellista kuormaa, voi siitä seurata, että vanhempien terveysongelmat ja sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve ja taloudellinen ahdinko entisestään lisääntyvät. Tämänkaltainen kierre on omiaan heikentämään perheessä elävien lasten hyvinvointia ja terveyttä.

Esityksessä todetaan myös, että ehdotetuilla muutoksilla voi olla "vähäisiä välillisiä vaikutuksia ulosottoon". Näitä ulosoton vaikutuksia ei eritellä tarkemmin, mutta vähäisiäkin välillisiä vaikutuksia voi luonnehtia epätoivottaviksi ja niitä tulisi välttää. Tässä yhteydessä on myös hyvä huomioida Soste ry:n (2026) arvio vuodelta 2025, jonka mukaan 507 000 sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksua päätyi ulosottoon. Näistä suuren osan muodostivat terveyskeskus- ja sairaalakäyntien maksut.

On tärkeää, että esityksessä on tunnistettu tutkimustieto, jonka mukaan asiakasmaksumuutokset voivat vaikuttaa palveluiden käyttöön erityisesti perusterveydenhuollossa. Pidämme huolestuttavana, että asiakasmaksujen korottamisen todetaan voivan vaikuttaa palveluihin hakeutumiseen tai niiden vastaanottamiseen ja näin heikentää henkilön hyvinvointia ja terveyttä. Vaikka hyvinvointialueet voivat päättää maksualentamisesta tai perimättä jättämisestä ja asiakasmaksuihin voi hakea toimeentulotukea, on riski maksujen vaikutuksista ihmisten palveluihin hakeutumiseen merkittävä, eikä sitä tulisi ohittaa vaikutuksiltaan vähäisenä.

Esityksen yhteisvaikutuksia (luku 4.2.2.8) on kuvattu melko kattavasti. Yhteisvaikutuksista todetaan, että Sosiaali- ja terveysministeriö on arvioinut hallituskauden asiakasmaksumuutosten yhteisvaikutuksia erillisessä muistiossa. Hallituskauden asiakasmaksumuutokset kasvattaisivat asiakasmaksuja noin puolella väestöstä ja kotitaloustasolla noin 71 prosentilla kotitalouksista. Tämä on merkittävä osuus kotitalouksista.

Arvion mukaan asiakasmaksujen muutokset johtuvat pääosin sosiaali- ja terveydenhuollon tasasuuruisten maksujen muutoksista, jotka kohdistuvat yleisemmin pienituloisiin tulokymmenyksiin. Näin ollen yhteisvaikutukset osuvat erityisesti pienituloisiin, mitä pidämme erityisen huolestuttavana asiana.

Pelastakaa Lapset

Vaikutukset lapsiin

Vaikutuksista lapsiin (luku 4.2.2.3) esityksessä todetaan, että alle 18-vuotiaille annettavien terveyspalvelujen maksuttomuutta laajennettaisiin säätämällä päiväkirurgian maksusta jatkossa osana leikkaus- ja toimenpidemaksua. Kannatamme tätä ehdotusta, sillä kuten esityksessä sanotaan, leikkaus- ja toimenpidemaksua ei saisi periä alle 18-vuotiailta, mikä edistäisi lapsen etua.

Esityksen mukaan lapseen välittömästi kohdistuvat vaikutukset olisivat muutoin vähäiset. Pidämme kuitenkin huolestuttavana asiakasmaksuasetuksella säädettävää 20 prosentin korotusta asetuksen 7 §:n 3 momentin perusteella yksilökohtaisesta fysioterapiasta perittävään maksuun. 20 prosentin korotus on huomattava, eikä sitä voi pitää lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta kannatettavana.

Kuten esityksessä todetaan, etenkään pienet lapset eivät voi itse vaikuttaa palveluihin hakeutumiseen tai niiden vastaanottamiseen. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että alaikäisten terveydenhuollon palvelut pysyvät maksuttomina, jotta niistä ei lähdetä perheissä tinkimään.

Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkosto ENOCin vuonna 2025 tekemässä selvityksessä terveydestä ja lasten oikeuksista eri Euroopan neuvoston maissa käy ilmi, että kyselyyn vastanneista 27 maasta suurimmassa osassa lapset on vapautettu kaikista terveydenhuollon maksuista, ja 44 %:ssa vastausmaista myös lääkkeet olivat lapsille kokonaan maksuttomia. Pidämme tätä lähestymistapaa lapsimyönteisenä ja lapsen edun mukaisena.

Kuten olemme aiemmassa asiakasmaksuja käsitelleessä lausunnossamme (6.7.2026) huomauttaneet, pienten lasten lisäksi monen isommankin lapsen kohdalla vanhempi tai muu lapsesta huolehtiva aikuinen vastaa palveluihin hakeutumisesta. **P**idämme tärkeänä, että esityksessä on tunnistettu alaikäisen tarvitseman hoidon viivästymisen tai hoidosta luopumisen voivan vaikuttaa myös pitkälle aikuisuuteen.

Lapseen kohdistuvat välilliset vaikutukset on tärkeää tunnistaa. Kuten esityksessä todetaan, voivat ehdotetut muutokset vaikuttaa aikuisen toimeentuloon ja elatuskykyyn. Mikäli aikuinen ei pysty maksujen vuoksi hakeutumaan palveluiden piiriin, voi tällä olla vaikutusta aikuisen terveyteen ja hyvinvointiin ja välillisesti myös lapsen hyvinvointiin.

Hyvänä asiana pidämme esityksessä lasten osalta sitä, että alle 18-vuotiaan käyttämistä palveluista perityt maksut voitaisiin huomioida yhdessä huoltajan maksujen kanssa maksukatossa. Katsomme, että tämä edistäisi maksukaton suojaavaa vaikutusta erityisesti lapsiperheille, kuten esityksessä todetaan.

Maksukaton osalta haluamme kuitenkin huomauttaa, että tutkimusten mukaan asiakasmaksujen korotukset voivat vähentää palveluiden käyttöä, vaikka maksukattoja tai maksujen perimisen rajoituksia olisi olemassa (Lääkärilehti 2026), eli maksukatto itsessään ei vielä suojaa maksujen aiheuttamilta ongelmilta.

Pelastakaa Lapset huomautti aiemmassa asiakasmaksuja koskevassa lausunnossaan (6.7.2026) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja artiklan 24 puutteellisesta huomioimisesta. Kiitämme,

että lapsen oikeuksien sopimus ja artikla 24 on nyt huomioitu (luku 12.3 Oikeus terveyteen perus- ja ihmisoikeutena) ja että myös artikla 3 (lapsen edun ensisijaisuus) on kirjattu esitykseen (luku 12.2 Yhdenvertaisuus).

Nämä lapsen oikeuksien sisällöt on tärkeää huomioida ja niiden toteutumista arvioida, kun tehdään lapsia koskevia päätöksiä. Katsomme, että esitetyt asiakasmaksujen korotukset eivät edistä näitä lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöjä.

Muistutamme samalla YK:n lapsen oikeuksien komitean 2.6. 2023 Suomelle antamista johtopäätelmistä koskien perusterveydenhuoltoa ja sosiaalihuoltoa (6 artikla, 18 artiklan 3 kappale, 24 ja 26 artikla, 27 artiklan 1–3 kappale ja 33 artikla).

Komitea suosittaa, että Suomi tehostaa muun muassa terveydenhuollon ammattihenkilöiden koulutuksen avulla toimenpiteitä, joilla varmistetaan lapsille mahdollisuus saada nopeasti ja tehokkaasti hyvälaatuisia terveyspalveluja koko maassa, ja kiinnittää erityistä huomiota heikossa asemassa oleviin syrjäytyneisiin lapsiin, kuten sijaishuollossa oleviin ja köyhyydessä eläviin lapsiin.

Lisäksi komitea suosittaa, että Suomessa tulee tarjota sosiaali- ja terveyspalveluja yhdenvertaisesti kaikille, myös paperittomille lapsille ja raskaana oleville naisille sekä varmistaa, että lasten itsemääräämisoikeus ja oikeus osallistumiseen otetaan huomioon läpileikkaavana asiana kaikilla sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla.

Lopuksi Pelastakaa Lapset yhtyy lapsiasiavaltuutetun lausuntoon (25.6.2026 Diaarinumero LAPS/94/2026) muistuttaen, että sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä sosiaaliturvaan tehtäviä muutoksia tulee tehdä kokonaisuutena, sillä nämä palvelut ja tuet kohdistuvat myös useimmiten samanaikaisesti heikoimmassa sosioekonomisessa asemassa oleviin lapsiin ja lapsiperheisiin.

Lisätietoja:

Aino Sarkia
YTT, Kehittämispäällikkö
Aino.sarkia@pelastakaalapset.fi
+358 50 575 0289

Lähteet:

European Network of Ombudspersons for Children (ENOC) (2025) synthesis report: Protection and Promotion of Children's Right to Physical Health 2025. https://enoc.eu/wp-content/uploads/ENOC-Synthesis-Report-on-CR-to-physical-health.pdf

Hiilamo A, Keski-Säntti M, Räsänen S, *ym. 2023.* Contribution of parental health to the subsequent social assistance entry of the family with children: a nationwide register-linked birth cohort study in Finland. *J Epidemiol Community Health* 2023;77:224-229.

Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle terveydenhuollon asiakas-maksuja koskevasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi ja valtioneuvoston asetukseksi

(25.6.2026 LAPS/94/2016) https://www.lapsiasia.fi/ajankohtaista/arkisto/lausunto-stm-sote-asiakasmaksut/

Lääkärilehti 2026. https://www.laakarilehti.fi/terveydenhuolto/terveystaloustieteen-professori-nopeat-saastot-eivat-ratkaise-ongelmaa/

Soste ry 2026. https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-yli-500-000-sosiaali-ja-terveyspalvelujen-seka-varhaiskasvatuksen-asiakasmaksua-ulosottoon-viime-vuonna-hyvinvointialueiden-valilla-isot-erot-ulosotto/

YK:n lapsen oikeuksien komitean loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista (CRC/C/FIN/CO/5–6 2. kesäkuuta 2023) https://um.fi/documents/35732/0/CRC_C_FIN_CO_5-6_fi+%281%29.pdf

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 15 (2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta (24 artikla) https://www.lapsiasia.fi/app/uploads/sites/19/2026/04/CRC_C_GC_15_julkaisu.pdf